

De beloning van commissarissen bij naamloze vennootschappen

DRS. A. H. E. B. KOOT-DU BUY — DRS. R. M. VIJN*

Openbaarheid van inkomens is in Nederland een omstrede zaak. Voorstellen om die openbaarheid wettelijk te regelen zijn keer op keer gestrand. Slechts ten aanzien van de beloning van commissarissen van naamloze vennootschappen eist de wet een zekere openheid. In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek van gepubliceerde jaarrekeningen van dertig Nederlandse ondernemingen over 1981 op het punt van de naleving van het desbetreffende wetsartikel. De auteurs presenteren tevens een vergelijking van de in 1981 toegekende commissarissenbeloningen met die in de jaren 1973, 1974 en 1976 en voorts van de ontwikkeling van de openheid van ondernemingen op dit punt. Zij concluderen dat de naleving van de wet weliswaar is verbeterd, maar dat toch nog steeds de helft van de onderzochte jaarrekeningen niet geheel aan de wettelijke eisen op dit punt voldoet.

Inleiding

Artikel 313 van Boek 2 BW heeft betrekking op commissarissenbeloning. De tekst van deze wettelijke bepaling luidt als volgt: „De winst- en verliesrekening of de toelichting daarop vermeldt het bedrag der bezoldigingen van commissarissen gezamenlijk verdeeld naar de bedragen aan vaste beloningen, tantièmes en andere vormen van bezoldiging. De jaarrekening vermeldt het aantal commissarissen en het aantal van degenen onder hen die geen bezoldiging ontvangen.” Uit deze tekst blijkt dat het om twee groepen gegevens gaat:

1. de omvang en samenstelling van de totale commissarissenbeloning;
2. het aantal commissarissen en het aantal van hen dat onbezoldigd is.

Van dertig vooraanstaande Nederlandse ondernemingen hebben wij voor het boekjaar 1981 aan de hand van de gepubliceerde jaarrekeningen de naleving van dit wetsartikel onderzocht; daarbij is de tweedeling betracht zoals hierboven aangegeven. De resultaten van dit onderzoek worden vergeleken met de uitkomsten van een tweetal eerder gepubliceerde onderzoeken 1). Voorts wordt in dit artikel aandacht besteed aan enige bijzondere aspecten van de commissarissenbeloning, waaronder de over dit onderwerp gestelde kamervragen, de samenstelling van de commissarissenbeloning en de gemiddelde commissarissenbeloning per onderneming; tevens wordt de invloed van de vierde EG-richtlijn aangestipt. Aangezien actuele literatuur met kwantitatieve informatie over commissarissenbeloning schaars voor handen is, wordt in dit artikel tevens het cijfermateriaal dat in het kader van de toetsing werd verzameld, gepubliceerd.

Naleving van artikel 313 Boek 2 BW in 1981

De resultaten van de toetsing van artikel 313 Boek 2 BW voor het boekjaar 1981 zijn weergegeven in tabel 1. Tevens zijn ter vergelijking in deze tabel ook de desbetreffende gegevens van de betrokken ondernemingen voor een drietal voorgaande boekjaren — te weten 1973, 1974 en 1976 — opgenomen.

Met betrekking tot de indeling van deze tabel moet wat betreft de tweede categorie gegevens nog het volgende worden opgemerkt. Onder het hoofd „aantal commissarissen” komt de kolom „aantal betaalde” voor. Een aantal ondernemingen volstaat nl. met de ver-

melding van het aantal commissarissen dat een bezoldiging geniet. Deze ondernemingen veronderstellen blijkbaar dat het de wetgever er om te doen is inzicht te (laten) geven in het aantal commissarissen dat bezoldiging ontvangt, een aantal dat in principe wordt verkregen door saldering van de krachten de laatste zin van art. 313 te vermelden twee gegevens. Wat de bedoeling van de wetgever ook moge zijn, bovengenoemde handelwijze is onjuist: het aantal commissarissen en het aantal onbezoldigde onder hen wordt niet vermeld. Daarbij dient nog te worden gememoreerd dat de wetgever indertijd m.b.t. laatstgenoemd aantal heeft opgemerkt „dat de betrokken commissarissen een enigszins bijzondere plaats innemen” 2).

Bezoldiging

In tabel 2 zijn de resultaten van de toetsing betreffende de omvang en samenstelling van de commissarissenbeloning, zoals weergegeven in tabel 1, samengevat.

Categorie 1. In deze categorie is het aantal vermeld van die ondernemingen uit tabel 1 die naast het totaal aan bezoldiging tevens een sluitende specificatie geven van dit totaal. De twintig ondernemingen die in 1981 onder deze categorie vallen zijn: Ahold, Akzo, Ballast Nedam, Bols, Bos Kalis, Bredero, Gamma, Gist Brocades, HBG, Heineken, Hoogovens/Estel, Kluwer, Kon. Olie, Meneba, Océ, Pakhoed, Philips, VMF, VNU en Wessanen.

Categorie 2. Deze categorie heeft betrekking op die ondernemingen die wel de totale bezoldiging vermelden, maar in de specificatie één of meer gevraagde gegeven(s) weglaten of geen specificatie verstrekken. Voor 1981 is dat één onderneming, nl.: Internatio.

Categorie 3. Deze categorie omvat die ondernemingen die het totale bedrag aan bezoldiging achterwege laten, maar:
— wel vaste beloningen en tantièmes vermelden; of
— gezien het feit dat over het desbetreffende boekjaar verlies is ge-

* De auteurs zijn als wetenschappelijk medewerker resp. wetenschappelijk hoofddambtenaar verbonden aan het Economisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht resp. aan de KMA afd. Economische en Financiële Studie te Breda. De kopij van dit artikel is afgesloten ultimo mei 1983.

1) Boekjaren 1973 en 1974: drs. A. H. E. B. Koot-du Buy en drs. R. M. Vijn, Informatie over commissarissenbeloning: een legpuzzel, *ESB*, 8 september 1976, blz. 856; boekjaar 1976: idem, Commissarissenbeloning, *ESB*, 19 juli 1978, blz. 728.

2) Zitting 1967-1968, nr. 9595, Memorie van Toelichting, blz. 14.

Tabel 1. Overzicht van gegevens inzake commissarissenbeloning en het aantal commissarissen van de 30 onderzochte ondernemingen over de boekjaren 1973, 1974, 1976, en 1981

Artikel 313 Boek 2 BW inzake		Beloningen (in gld.)				Aantal commissarissen		
Naam	jaar	totaal	vast	tantièmes	andere vormen	totaal	aantal betaalde	zonder bezoldiging
Ahold	1973	—	45.000	160.000	—	—	8	—
	1974	—	45.000	84.000	—	—	8	—
	1976	545.000	45.000	500.000	nvt	—	8	0
	1981	606.000	330.000	276.000	nvt	9	—	—
Akzo	1973	780.000	300.000 a)	480.000	nvt	16	nvt	0
	1974	748.125	285.625	462.500	nvt	15	nvt	0
	1976	239.792	239.792	nvt	nvt	12 b)	nvt	0
	1981	537.250	471.250	66.000	nvt	11 b)	nvt	0
Ballast Nedam	1973	169.950 c)	101.950	68.000	geen	6/5 d)	—	—
	1974	90.000	90.000	geen	nvt	—	5	—
	1976	165.625	99.375	66.250	nvt	—	6 b)	—
	1981	205.000	135.000	70.000	nvt	6	nvt	0
Bols	1973	212.500	—	—	geen	—	5	—
	1974	157.000	—	—	geen	—	5	—
	1976	132.000	132.000	nvt	nvt	4 b)	nvt	0
	1981	220.000	220.000	nvt	nvt	5 b)	nvt	0
Bos Kalis	1973	—	157.000	—	—	7/6 d)	—	—
	1974	—	155.000	—	—	—	6	—
	1976	147.500	147.500	nvt	nvt	—	6	—
	1981	207.500	207.500	nvt	nvt	7	nvt	0
Bredero	1973	439.811	55.000	384.811	nvt	—	0	—
	1974	495.169	55.000	440.169	nvt	—	0	—
	1976	427.222 e)	55.000	372.122	nvt	—	0	—
	1981	448.000	223.000	225.000	nvt	—	0	—
Bühmann	1973	—	—	—	—	—	—	—
	1974	—	—	—	—	—	—	—
	1976	215.000	55.000	160.000	nvt	8	nvt	0
	1981	—	215.000	—	nvt	—	9 f)	—
Deli	1973	—	92.500	44.423	—	—	5	—
	1974	—	92.500	54.115	—	—	6	—
	1976	—	80.125	63.483	—	—	5 b)	—
	1981	—	142.167	72.118	—	—	7	—
Gamma	1973	—	35.000	60.000	—	6	nvt	0
	1974	—	35.000	60.000	—	6	nvt	0
	1976	95.000	nvt	60.000	35.000	—	—	0
	1981	155.000	95.000	60.000	nvt	6	nvt	0
Gist Brocades	1973	216.000	80.000	136.000	nvt	—	—	0
	1974	216.000	80.000	136.000	nvt	—	—	0
	1976	201.333	75.333	126.000	nvt	—	—	0
	1981	186.834	70.667	116.167	nvt	8	nvt	0
Hagemeyer	1973 g)	387.000	nvt	387.000	nvt	—	—	—
	1974 g)	427.000	nvt	427.000	nvt	—	—	—
	1976	—	—	431.000	—	—	—	—
	1981	—	130.000	53.000	—	6	nvt	0
HBG	1973	140.000 h)	140.000	nvt	nvt	9	—	—
	1974	249.000 i)	249.000	nvt	nvt	7	—	—
	1976	163.000	163.000	nvt	nvt	6	—	—
	1981	249.000	249.000	nvt	nvt	7	—	—
Heineken	1973 j)	360.000	120.000	240.000	nvt	—	12	—
	1974 j)	306.000	102.000	204.000	nvt	—	13	—
	1976 j)	—	80.000	160.000	—	8	nvt	0
	1981	220.000	73.000	147.000	nvt	8	nvt	0
Holec	1973 g)	173.000	87.000	86.000	nvt	8	nvt	0
	1974 g)	231.000 k)	90.000	141.000	nvt	8	nvt	0
	1976	80.000	80.000	nvt	nvt	7 b)	nvt	0
	1981	—	90.000	nvt l)	nvt	8	nvt	0
Hoogovens/Estel	1973	—	972.300	315.900	—	—	44	—
	1974	—	998.760	750.760	—	—	45	—
	1976	1.172.090	1.172.090	nvt	nvt	—	50 m)	—
	1981	1.067.738	1.067.738	nvt	nvt	—	45 m)	0

Toelichting

Indeling. Onder het hoofd „Beloningen” zijn opgenomen de bedragen van de totale commissarissenbeloning en de specificatie hiervan, zoals die in de betreffende jaarrekeningen van de betrokken ondernemingen zijn vermeld. Onder het hoofd „Aantal commissarissen” is opgenomen het in de betreffende jaarrekeningen van de betrokken ondernemingen vermelde totaal aantal commissarissen en het aantal zonder bezoldiging. Tevens is hier opgenomen het aantal bezoldigde commissarissen, voor zover een onderneming ten aanzien van het totaal aantal commissarissen in gebreke blijft, maar wel het aantal commissarissen vermeldt dat bezoldiging ontvangt.

Notaties. De notatie „—” betekent: een gegeven ontbreekt dat in het kader van de in dit artikel beschreven toetsing aanwezig moet zijn. De notatie „nvt” betekent: niet van toepassing. Hierbij merken wij nog op dat „nvt” ook is ingevuld indien de som van de in de jaarrekening vermelde onderdelen van de bezoldiging gelijk is aan het in de jaarrekening als totale bezoldiging vermelde bedrag bij het onderdeel dat niet in de specificatie voorkomt.

Voetnoten. Voor een volledig overzicht van de voetnoten met betrekking tot de jaren 1973, 1974 en 1976 zie de desbetreffende artikelen in *ESB* van 8 september 1976 en 9 juli 1978.

- a) Niet expliciet vermeld dat dit bedrag een vaste dan wel een andere vorm van bezoldiging is. Uit het jaarverslag 1974 blijkt uit de vergelijkende cijfers dat deze f. 300.000 een vaste bezoldiging betreft.
- b) Van dit aantal (of een gedeelte ervan) wordt bovendien vermeld dat de betreffende commissarissen een deel dan wel het gehele boekjaar dan wel per einde boekjaar aanwezig waren.
- c) Niet expliciet het bedrag van de totale bezoldiging medegeleed; wel aangegeven dat de totale bezoldiging uit een vaste beloning en een tantième bestaat.

Artikel 313 Boek 2 BW inzake		Beloningen (in gld.)				Aantal commissarissen		
Naam	jaar	totaal	vast	tantièmes	andere vormen	totaal	aantal betaalde	zonder bezoldiging
Internatio	1973	—	15.000	175.000	—	—	9 b)	—
	1974	190.000	15.000	175.000	nvt	—	8 b)	—
	1976	190.000	15.000	175.000	nvt	—	7	—
	1981	120.000	—	nvt l)	—	—	7	—
	—	—	—	—	—	—	—	—
KBB	1973 j)	217.200	112.800	104.400	nvt	—	—	—
	1974 j)	232.200	120.100	112.100	nvt	—	—	—
	1976 j)	220.000	112.000	108.000	nvt	7 b)	nvt	0
	1981 j)	—	132.700	nvt l)	—	7	nvt	0
	—	—	—	—	—	—	—	—
Kluwer	1973	153.541	55.208	98.333	nvt	8	nvt	0
	1974	123.136	46.468	76.668	nvt	7	nvt	0
	1976	155.833	155.833	nvt	nvt	7 b)	nvt	0
	1981	200.020	200.020	nvt	nvt	7 b)	nvt	0
KNP	1973	— n)	—	84.000	—	—	14	—
	1974	—	150.000	120.000	—	—	9	—
	1976	—	130.000	—	—	—	9	—
	1981	—	157.560	nvt l)	—	9	nvt	0
Kon. Olie	1973	752.500	322.500	430.000 o)	nvt	—	13	—
	1974	735.000	315.000	420.000 o)	nvt	—	11	—
	1976	665.000	285.000	380.000 o)	nvt	—	10	—
	1981	735.000	332.000	403.000 o)	nvt	—	12	—
	—	—	—	—	—	—	—	—
Meneba	1973	427.000	158.000	258.000	11.000	—	—	—
	1974	275.000	131.000	130.000	14.000	—	—	—
	1976	245.000	116.000	115.000	14.000	—	—	0
	1981	160.000	138.000	nvt	22.000	9/8 d)	nvt	0
	—	—	—	—	—	—	—	—
Océ	1973	113.340	—	—	—	5	—	—
	1974	133.523	—	—	—	6	—	—
	1976	178.456	178.456	nvt	nvt	6	nvt	—
	1981	214.182	214.182	nvt	nvt p)	7	nvt	0
Van Ommeren	1973	—	160.000 q)	—	—	6	—	—
	1974	—	160.000	—	—	6	—	—
	1976	—	185.000	—	—	7 b)	—	—
	1981	—	185.000	—	—	7	—	—
Pakhoed	1973	—	64.000	132.000	—	8	—	—
	1974	—	56.000	142.000	—	7	—	—
	1976	—	82.800	102.000	—	6	—	—
	1981	175.000	175.000	nvt	nvt	7	—	—
Philips	1973	640.000	200.000	440.000	nvt	11	nvt	0
	1974	640.000	200.000	440.000	nvt	11	nvt	0
	1976	640.000	200.000	440.000	nvt	11	nvt	0
	1981 r)	775.000	775.000	nvt	nvt	12/11 d)	nvt	0
Pont	1973	104.900	12.500	92.400	nvt	5	nvt	0
	1974	63.250	13.750	49.500	nvt	6 b)	nvt	0
	1976	97.000	70.000	27.000	nvt	6	nvt	0
	1981	—	70.000	nvt s)	—	6	—	—
RSV	1973	336.000	180.000	156.000	nvt	—	12	—
	1974	364.000	195.000	169.000	nvt	—	13	—
	1976	—	180.000	nvt l)	—	—	13	—
	1981	—	135.000	nvt l)	—	—	9	—
VMF	1973	—	190.000	91.000	—	—	11	—
	1974	—	190.000	110.000	—	—	11	—
	1976	180.000	180.000	nvt	nvt	—	10	0
	1981	203.035	203.035	nvt	nvt	—	9	—
VNU	1973	256.000	256.000	nvt	nvt	10	nvt	0
	1974	254.000	254.000	nvt	nvt	10	nvt	0
	1976	248.000	248.000	nvt	nvt	—	10	0
	1981	266.000	266.000	nvt	nvt	9	nvt	0
Wessanen	1973	210.843	210.843	nvt	nvt	—	—	0
	1974	193.335	193.335	nvt	nvt	—	—	0
	1976	185.000	185.000	nvt	nvt	—	—	0
	1981	210.000	210.000	nvt	nvt	7	nvt	0

- d) Deze cijfers hebben betrekking op het aantal commissarissen, wordt dat gedurende de loop van het boekjaar openvolgend in functie was.
- e) In deze in het jaarverslag gegeven opstelling zit een verschil van f. 100.
- f) Van het bedrag aan vaste beloning wordt een specificatie gegeven die vermeldt: de (vaste) beloning van de voorzitter, van 6 commissarissen en van 2 commissarissen (gedeelte jaar).
- g) De gevraagde gegevens zijn niet in de WVR of toelichting WVR gegeven, maar in de toelichting op de enkelvoudige of geconsolideerde balans.
- h) Heeft betrekking op het boekjaar 1972 of een gedeelte daarvan.
- i) Heeft betrekking op de boekjaren 1973 en 1974 of een gedeelte daarvan.
- j) Het betreft een gebroken boekjaar.
- k) Incl. f. 24.600 nabetalings in 1975 over 1973.
- l) Niet expliciet vermeld dat als gevolg van het negatieve saldo van de winst- en verliesrekening geen tantième-uitkering heeft plaatsgevonden.
- m) In het betreffende jaarverslag aangegeven dat dit aantal betrekking heeft op de holding, de werk- en houdstermaatschappijen.
- n) Uit de formulering van de voetnoot op blz. 32 van het jaarverslag is niet ondubbelzinnig duidelijk of het bedrag ad f. 191.200 uitsluitend betrekking heeft op (totale) commissarissenbezoldiging.
- o) Dit bedrag is in het verslagjaar niet expliciet als tantième aangemerkt.
- p) Wel worden bedragen vermeld die verschuldigd zijn in verband met de aanpassing van pensioenrechten van commissarissen als gevolg van de verhoging van de commissarissenbeloning. Aldus anticipeert Océ op art. 383 van de aanpassingswet 4e EG-richtlijn.
- q) Slechts na raadpleging van de desbetreffende vergelijkende cijfers in het jaarverslag 1974 blijkt dat dit bedrag een vaste beloning betreft.
- r) De in het jaarverslag over 1981 verstrekte informatie heeft betrekking op 1980.
- s) Zie voetnoot l. Wel wordt de tekst vermeld van art. 17 lid 3 der Statuten waaruit blijkt, dat iedere commissaris f. 750 ontvangt per procent dividend boven 6%.

Tabel 2. Samenvatting tabel 1, onderdeel beloningen

	1973	1974	1976	1981
1. Totaal + sluitende specificatie	17	18	23	20
2. Totaal, geen sluitende specificatie	2	2	0	1
3. Geen totaal, wel vast en tantième	7	7	4	7
4. Geen totaal, geen vast en tantième	4	3	3	2
	—	—	—	—
	30	30	30	30

leden, vaste beloningen vermelden en geen tantièmes, waarschijnlijk omdat van tantièmes geen sprake kan zijn.

De zeven ondernemingen voor 1981 zijn: Deli, Hagemeyer, Holec, KBB, KNP, Pont en RSV.

Categorie 4. Van deze categorie is evenals bij categorie 3 geen totaal bedrag bekend, maar bovendien geen vaste bezoldigingen en tantièmes. Dit betekent dat in de jaarrekening van deze ondernemingen hieromtrent hetzij niets, hetzij uitsluitend vaste beloningen of tantièmes of andere vormen van bezoldigingen zijn vermeld, dan wel de laatste gecombineerd met vaste beloningen of tantièmes. De ondernemingen die in 1981 tot deze categorie behoren, zijn: Bührmann en Van Ommeren.

Ten slotte kan worden opgemerkt dat de ondernemingen die in categorie 3 en 4 vallen — in tegenstelling tot die in categorie 1 en 2 — de totale kosten van het commissariaat niet vermelden. Voor zowel categorie 3 als 4 geldt dat, voor zover de desbetreffende ondernemingen een specificatie verstrekken, deze ondernemingen geen uitsluitend geven over de vraag of de som van de in de specificatie genoemde bedragen dan wel het in de specificatie genoemde bedrag gelijk is aan de toegekende totale commissarissenbeloning.

Aantal commissarissen

Tabel 3 geeft een samenvatting van tabel 1 wat betreft het aantal commissarissen.

Tabel 3. Samenvatting tabel 1, onderdeel aantal commissarissen

	1973	1974	1976	1981
1. Totaal (of aantal betaalde) + aantal zonder bezoldiging	7	7	14	18
2. Uitsluitend 'totaal'	4	2	1	3
3. Uitsluitend 'aantal betaalde'	12	14	9	8
4. Uitsluitend 'zonder bezoldiging'	3	3	4	1
5. Niets	4	4	2	0
	—	—	—	—
	30	30	30	30

Categorie 1. In deze categorie zijn die ondernemingen opgenomen wier informatie omtrent het aantal commissarissen zodanig is geformuleerd dat zij — niet altijd naar de letter maar wel naar de strekking van de wet — voldoen aan de voorschriften krachtens de tweede zin van art. 313. Zij vermelden nl. „het aantal commissarissen en het aantal van degenen onder hen die geen bezoldiging ontvangen” dan wel het „aantal betaalde” en het „aantal onbezoldigde” commissarissen. Voor 1981 zijn dat de volgende achttien ondernemingen: Akzo, Ballast Nedam, Bols, Bos Kalis, Gamma, Gist Brocades, Hagemeyer, Heineken, Holec, Hoogovens/Estel, KBB, Kluwer, KNP, Meneba, Océ, Philips, VNU en Wessanen.

Categorie 2. De ondernemingen in deze categorie volstaan met de vermelding van het totale aantal commissarissen. Voor 1981 zijn dat: Ahold, Van Ommeren en Pont.

Categorie 3. Deze categorie omvat de ondernemingen die uitsluitend mededelen hoeveel commissarissen een beloning ontvangen. De acht ondernemingen die in 1981 tot deze categorie behoren, zijn: Bührmann, Deli, HBG, Internatio, Kon. Olie, Pakhoed, RSV en VMF.

Categorie 4. De ondernemingen in deze categorie vermelden uitsluitend dat er geen commissarissen zonder bezoldigingen zijn (of woorden van gelijke strekking). In 1981 is dat één onderneming, nl.: Bredero.

Categorie 5. Deze categorie heeft betrekking op die ondernemingen die noch over het aantal bezoldigde noch over het aantal zonder bezoldiging iets mededelen. Voor 1981 valt geen enkele onderneming uit ons onderzoek in deze categorie.

Conclusies ten aanzien van de naleving art. 313 in 1981

Van de dertig onderzochte ondernemingen voldoen er in 1981 veertien ondernemingen aan alle voorschriften van art. 313. Deze ondernemingen zijn: Akzo, Ballast Nedam, Bols, Bos Kalis, Gamma, Gist Brocades, Heineken, Hoogovens/Estel, Kluwer, Meneba, Océ, Philips, VNU en Wessanen. Bührmann en Van Ommeren bereiken in ons onderzoek over 1981 de slechtste score (5 streepjes in tabel 1). De overige veertien ondernemingen liggen met betrekking tot het in 1981 naleven van de verplichtingen conform art. 313 tussen beide bovengenoemde groepen in.

Vergelijking 1981 met 1973, 1974 en 1976

Bezoldigingen

Uit tabel 2 blijkt dat het aantal ondernemingen dat geheel voldoet aan de verplichtingen conform de eerste zin van art. 313 (categorie 1), in de periode 1973-1976 toeneemt maar in 1981 is afgenomen. De keerzijde van deze medaille wordt weergegeven in de ontwikkeling van het aantal ondernemingen dat niet geheel dan wel geheel niet voldoet aan genoemde verplichtingen (de categorieën 2, 3 en 4): in 1973-1976 een afname, in 1981 een toename.

Aantal commissarissen

De conclusie uit tabel 3 is tegengesteld aan die uit tabel 2: een duidelijke vergroting van het aantal ondernemingen uit ons onderzoek dat geheel voldoet aan de voorschriften in casu van de tweede zin van art. 313.

Slotconclusie

Met betrekking tot de boekjaren 1973, 1974, 1976 en 1981 zijn er van de dertig in het onderzoek betrokken ondernemingen slechts vier, die in alle vier genoemde jaren geheel voldeden aan alle voorschriften van art. 313, nl.: Akzo, Kluwer, Philips en VNU.

Bührmann neemt in de rij van de dertig onderzochte ondernemingen een aparte plaats in: in 1973 en 1974 voldeed deze onderneming in geen enkel opzicht aan de bepalingen van art. 313, in 1976 worden de voorschriften echter stipt nagekomen. Voor 1981 moet daarentegen een grote terugval worden geconstateerd: te zamen met Van Ommeren behoort Bührmann tot die groep ondernemingen die in dat jaar het minst voldeed aan de voorschriften van art. 313.

Holec en Pont voldeden in tegenstelling tot voorgaande jaren niet meer volledig aan de bepalingen.

In de periode 1973 tot 1981 neemt het percentage van de onderzochte ondernemingen dat volledig aan de bepalingen van artikel 313 Boek 2 BW voldoet toe. Helaas blijft dit nog beneden de 50.

Enige bijzondere aspecten

Kamervragen

Over commissarissenbeloningen zijn tot op heden twee keer vanuit de Tweede Kamer vragen gesteld aan de minister van Justitie. Het Kamerlid De Graaf (PvdA) attendeerde in 1977 de minister op een onderzoek van drs. J.Th. Franken, waaruit onder meer bleek dat bepaalde ondernemingen „... het aantal commissarissen, waarop de beloning betrekking heeft, niet vermelden in de jaarrekening” 3). In zijn antwoord constateerde de minister dat een dergelijke handelwijze in strijd is met art. 313; hij wees tevens op de taak die voor de registeraccountant is weggelegd met betrekking tot het onderzoek naar de naleving van de wettelijke voorschriften dienaangaande. Tevens stelde hij het bestuur van het Nivra in kennis van deze Kamervraag en zijn antwoord erop „met het verzoek daarop in eigen kring de aandacht te vestigen” 3).

3) Tweede Kamer, zitting 1977, nr. 275.

In zijn reactie hierop memoreerde genoemd bestuur dat uit het onder zijn auspiciën verrichte onderzoek van jaarverslagen over 1975 blijkt „dat sommige ondernemingen op bepaalde punten in hun jaarverslaggeving niet aan de wettelijke vereisten hebben voldaan. Desondanks werd hiervan door de controlerende accountants — in strijd met de wet — geen melding gemaakt in hun verklaringen.” Het bestuur was van oordeel „dat in deze gevallen de accountants in hun controlerende taak zijn tekortgeschoten.” Naar aanleiding hiervan wekte het Nivra-bestuur de leden op „mee te werken aan de uitvoering van de wet, ook indien het gaat om punten van formele aard” 4).

Hoewel het Nivra-bestuur zich blijkens deze reactie niet specifiek uitliet over de accountantscontrole met betrekking tot de naleving van art. 313 mocht toch onzes inziens worden verwacht, dat deze oproep ook zijn positieve uitwerking zou hebben op de controle van de voorschriften inzake commissarissenbeloningen in de jaarverslagen vanaf het boekjaar 1977. Echter, uit het Nivra-jaarverslagenonderzoek 1979 blijkt onder meer dat 30% van de 118 onderzochte ondernemingen niet meedelen hoeveel commissarissen geen bezoldiging ontvangen. In haar commentaar hierbij merkt de Nivra-onderzoekscommissie slechts op dat vermoedelijk veelal wordt uitgegaan van de gedachte dat, indien commissarissen onder bezoldiging niet voorkomen, dit niet hoeft te worden vermeld 5). Dit oordeel doet, dunkt ons, niet volledig recht aan de visie van de minister en die van het Nivra-bestuur in deze kwestie.

Hetzelfde Kamerlid stelde in 1978 wederom een serie vragen over de naleving van art. 313 6). Mede naar aanleiding van ons onderzoek over 1976 richtten deze vragen zich vooral op de door ons gesignaleerde interpretatieproblemen die art. 313 naar onze mening oplevert. In zijn antwoord gaat de minister niet op deze problematiek in. Wel is hij van mening „dat de onduidelijkheid van artikel 313... niet van dien aard is, dat een onmiddellijk ingrijpen van de wetgever gewenst zou zijn.” Zijn motivering hiervoor luidt aldus: „De strekking van het artikel, dat de jaarrekening inzicht moet geven in het aantal personen dat deelgerechtigd is in het bedrag dat wordt vermeld als bezoldiging der commissarissen, is mijns inziens voor iedere lezer onmiskenbaar.” Dit oordeel is nauwelijks voor bestrijding vatbaar; echter, men kan het met de strekking van een wetsartikel eens zijn, maar met de concrete naleving ervan toch in moeilijkheden komen. Om niet in herhalingen te vervallen verwijzen wij in dit verband in het bijzonder naar ons eerdergenoemde artikel van juli 1978. Voorts valt op dat de minister überhaupt geen aandacht schenkt aan de door ons gesignaleerde onvolkomenheden ter zake van de te verstrekken informatie over omvang en samenstelling van de commissarissenbeloning. Het antwoord van de minister stelt ons derhalve teleur; het levert geen substantiële bijdrage tot het opheffen van de interpretatieproblemen van artikel 313. Maar wellicht is dat binnenkort ook niet meer nodig; de informatie die over commissarissenbeloning moet worden verstrekt krachtens art. 383 van de aanpassingswet van de vierde EG-richtlijn is qua omvang en qua specificatie zodanig gewijzigd dat de naleving ervan wellicht minder of andere problemen met zich zal brengen. Op dit artikel 383 komen we nader terug.

Kosten van een commissariaat

Interessant is de ontwikkeling in de loop van de vier onderzoeksjaren van de samenstelling van de commissarissenbeloning. In die periode is er een duidelijke verschuiving opgetreden van tantièmes naar vaste bezoldigingen. Wellicht vindt dit verschijnsel zijn oorzaak in de economische achteruitgang van het bedrijfsleven; het resultaatafhankelijk deel van de commissarissenbeloning is zodanig gedaald, of dreigde zodanig te verminderen dat de totale bezoldiging beneden een voor de commissaris aanvaardbaar minimum zou komen. Een wijziging van tantième naar een vaste beloning betekent in dit opzicht voor een commissaris uiteraard meer zekerheid, maar voor de onderneming een grotere vaste last.

In tabel 4 wordt weergegeven de gemiddelde commissarissenbeloning per onderzochte onderneming voor de vier onderzoeksjaren. Enige conclusies uit deze tabel:

- Ahold is de „grootste groeier”; vooral bij deze onderneming manifesteert zich de hiervoor genoemde verschuiving van tantièmes naar vast;
- Bredero is in alle vier jaren de koploper; deze onderneming keert van de onderzochte onderneming de hoogste gemiddelde

Tabel 4. Gemiddelde commissarissenbeloning in gld. a)

	1973	1974	1976	1981
Ahold.....	25.625	16.125	68.125	67.333
Akzo.....	48.750	49.875	19.983	48.841
Ballast Nedam.....	30.900	18.000	30.114	34.167
Bols.....	42.500	31.400	33.000	44.000
Bos Kalis.....	24.154	25.833	24.583	29.643
Bredero.....	87.962	99.034	85.444	74.667
Bührmann.....	—	—	26.875	23.889
Deli.....	27.384	24.435	28.721	30.612
Gamma.....	15.833	15.833	15.833	25.833
Gist Brocades.....	27.000	27.000	33.556	23.354
Hagemeyer.....	77.400	71.167	71.833	30.500
HBG.....	15.556	35.571	27.167	35.571
Heineken.....	30.000	23.538	30.000	27.500
Holec.....	21.625	28.875	11.429	11.250
Hoogovens/Estel.....	29.277	38.873	23.442	23.728
Internatio.....	27.143	27.143	27.143	17.143
KBB.....	31.029	33.171	31.429	18.957
Kluwer.....	19.193	17.591	22.262	28.574
KNP.....	6.000	30.000	14.444	17.507
Kon. Olie.....	57.885	66.818	66.500	61.250
Meneba.....	42.700	30.556	27.222	18.824
Océ.....	22.668	20.254	29.743	30.597
Van Ommereen.....	26.667	26.667	26.429	26.429
Pakhoed.....	24.500	28.286	30.800	25.000
Philips.....	58.182	58.182	58.182	67.391
Pont.....	20.980	11.500	16.167	11.667
RSV.....	28.000	28.000	13.846	15.000
VMF.....	25.545	27.273	18.000	22.559
VNU.....	25.600	25.400	24.800	29.556
Wessanen.....	26.355	27.619	26.429	30.000

a) De genoemde bedragen zijn verkregen door optelling van de door de ondernemingen verstrekte gegevens, zoals weergegeven in tabel 1. Voor zover geen totale bezoldiging werd vermeld, werd volstaan met optelling van de in de specificatie opgenomen bedragen. Ontbreken de gegevens over het aantal commissarissen in de jaarrekening, dan is — ter benadering van dit aantal — het aantal namen van de Raad van Commissarissen geteld, zoals die elders in het jaarverslag staan vermeld.

commissarissenbeloningen uit met als topjaar 1974, toen gemiddeld bijna een ton aan commissarissenbeloning werd uitgekeerd; — in de jaren 1976 en 1981 was de gemiddelde commissarissenbeloning bij Holec het laagst. Van de jaren 1973 en 1974 zijn dat KNP resp. Pont.

Aan de hand van tabel 4 kan een frequentieverdeling worden opgesteld van de gemiddelde commissarissenbeloning; deze verdeling wordt weergegeven in tabel 5.

4) *De Accountant*, november 1977.

5) *Onderzoek jaarverslagen 1979*, Nivra geschrift no. 22, juni 1981, Kluwer, Deventer, i. h. b. blz. 81, 82 en 83.

6) Tweede Kamer, zitting 1978-1979, no. 12. De vragen luiden als volgt:

„1. Heeft de Minister kennis genomen van de interpretatieproblemen met betrekking tot artikel 313, boek 2 BW (ESB van 19 juli 1978)?

2. Onderschrijft de Minister de mening dat ten aanzien van de bezoldiging van commissarissen moet worden vermeld:

— de vaste beloning en/of andere vormen van bezoldiging, die ten laste komen van de resultatenrekening van het boekjaar waarover verslag wordt uitgebracht;

— het tantième dat ten laste komt van de resultatenrekening van het verslagjaar of deel uitmaakt van de winstverdeling van het verslagjaar;

— het totaalbedrag van de verschillende hiervoor omschreven onderdelen, voor zover aanwezig, van de commissarissenbeloning?

3. Is de Minister van mening, dat de formulering van de tekst met betrekking tot de commissarissenbeloning in de jaarrekening zodanig moet zijn, dat uit de verstrekte gegevens een ondubbelzinnig inzicht wordt verkregen in aard en omvang van de commissarissenbeloning zoals in vraag 2 uiteengezet?

4. Is in het antwoord op eerder gestelde vragen (Aanhangsel Handelingen, zitting 1977, nr. 275) door de bewindsman ten aanzien van het aantal commissarissen, op wie het bedrag van de beloning betrekking heeft, bedoeld het aantal in het verslagjaar in functie geweest zijnde commissarissen of het aantal commissarissen dat een bezoldiging zoals vermeld onder vraag 2 geniet?

5. Mag een onderneming ter voldoening aan de voorschriften krachtens de 2de volzin van artikel 313 volstaan met de vermelding van het aantal commissarissen, dat een bezoldiging als vermeld onder vraag 2 geniet?

6. Moeten — gelet op onder meer de artikelen 313, 319 en 336 van boek 2 BW — naast de betreffende gegevens van de moedermaatschappij, ook die van de meerderheidsdeelnemingen of van het gehele concern worden vermeld?

7. Is de Minister bereid nadere departementale richtlijnen uit te vaardigen (Mede gelet op het artikel in *Elseviers Magazine* van 22 juli 1978)?

Tabel 5. Verdeling van de gemiddelde commissarissenbeloning naar aantal ondernemingen a)

Categorie (in gld.)	1973	1974	1976	1981
< 10.000.....	1	0	0	0
10.000 < 30.000.....	18	18	18	17
30.000 < 50.000.....	6	7	6	8
50.000 < 70.000.....	2	2	3	3
70.000 < 90.000.....	2	1	2	1
> 90.000.....	0	1	0	0
	—	—	—	—
	29	29	29	29

Uit tabel 5 blijkt dat zich ten aanzien van de gemiddelde commissarissenbeloning in de loop der vier onderzoeksjaren geen opmerkelijke verschuivingen hebben voorgedaan. Meer dan driekwart van de onderzochte ondernemingen heeft in deze jaren een jaarlijkse commissarissenbeloning uitbetaald die ligt beneden het niveau van f. 50.000. Het percentage ondernemingen met een commissarissenbeloning beneden f. 30.000 schommelt rond 60.

De invloed van de vierde EG-richtlijn

In het voorgaande is art. 383 van de aanpassingswet aan de vierde EG-richtlijn reeds terloops ter sprake gebracht. Het voor ons onderzoek relevante gedeelte van de tekst van lid 1 van dit artikel luidt als volgt: „Medegedeeld worden de bedragen die in het boekjaar ten laste van de rechtspersoon zijn gekomen ter bezoldiging van de bestuurders en van de commissarissen, alsmede terzake van pensioenen en andere soortgelijke uitkeringen aan voormalige bestuurders en commissarissen; de bedragen moeten voor de bestuurders en voormalige bestuurders gezamenlijk en voor de commissarissen en voormalige commissarissen gezamenlijk worden opgegeven.” Lid 2 luidt als volgt: „Met betrekking tot de in lid 1 genoemde groepen van personen worden voorts medegedeeld de te hunnen behoeve verstrekte leningen en voorschotten onder opgave van de berekende rentevoet en van de overige bijzondere bepalingen, alsmede de aflossingen op die leningen en voorschotten gedurende het boekjaar; eveneens worden de te hunnen behoeve aangegane garantieverplichtingen vermeld.”

Bij vergelijking met het huidige art. 313 valt op dat informatie over het aantal (bezoldigde) commissarissen niet meer zal worden verlangd; aan deze verandering wordt merkwaardigerwijs in de Memorie van Toelichting bij dit artikel geen aandacht geschonken. Wel wordt daarin opgemerkt dat de aanpassingswet wat betreft de informatie over alle tegemoetkomingen voor commissarissen „verder gaat” dan art. 313. Beklemtoond wordt dat het zowel in art. 313 als in het ontwerp-artikel niet gaat om de gegevens per commissaris „doch met betrekking tot de commissarissen gezamenlijk”. In dit opzicht getuigt het naar ons oordeel van een consequente zienswijze, de verplichting tot informatie over het aantal commissarissen achterwege te laten. Interpretatieproblemen, zoals door ons gesignaleerd bij de toepassing van art. 313, behoren dan tot het verleden.

Resumé

Wederom blijkt dat er weliswaar sprake is van een verbetering ten opzichte van de vorige onderzoeken, maar dat artikel 313 van Boek 2 BW nog steeds niet volledig wordt nageleefd. Dat in 1981 slechts de helft van de onderzochte ondernemingen aan dit wetsartikel voldoet kan als teleurstellend worden aangemerkt; immers, in het boekjaar 1981 was de Wet op de jaarrekening van ondernemingen tien jaar van kracht. Wellicht hebben de reeds in de vorige publicaties gesignaleerde interpretatieproblemen de uitkomst ook deze keer negatief beïnvloed. Indien het wetsontwerp tot aanpassing aan de vierde EG-richtlijn tot wet wordt verheven, zullen deze problemen zich waarschijnlijk niet in die mate en in die vorm voordoen.

A. H. E. B. Koot-du Buy
R. M. Vijn